

Драгана Ратковић
Институт за српски језик САНУ
Београд

УДК: 81:1(082)(049.32)
ИД БРОЈ: 199424268
Примљен: 20. фебруар 2013.
Прихваћен: 15. април 2013.

САВРЕМЕНИ ПОГЛЕД НА СТИЛ

Styl a media – Style and Media, Stylistyka XXI [ur. Stanislaw Gajda], Warsaw: Polish Academy of Sciences, Opole: Opole University, Opole Learne Society, 2010, 512 str.

Часопис *Stylistyka* излази једном годишње у Ополу у редакцији угледног слависте проф. др Станислава Гајде, а његов двадесет први број, за 2010. г., носи наслов *Styl a media – Style and Media (Стил и медији)*. Текстови, чији су аутори лингвисти углавном из пољске и руске научне средине, представљени су као: чланци, њих двадесет један (7–353), прилози (355–410), хронике (411–454) и прикази (455–490). Зборник, обogaћен одговарајућим илустрацијама, завршава се поглављем са библиографским подацима примљених књига из словенског света (503–505), подацима о ауторима текстова у овом зборнику (507–509) и упутствима за припрему радова на пољском и енглеском (511–512).

Судећи по текстовима, термин „медиј“ схваћен је као информативно средство у најширем смислу: не односи се само на радио, телевизију, штампу и интернет (тзв. мас-медије) него и на све усмене облике језичког стваралаштва као и на писани текст, и то како на књижевна тако на публицистичка дела. Језик, као вербално средство комуникације, посматра се, дакле, у оба вида реализације (писаном и усменом), у свој његовој жанровској и стилској разуђености (језик књижевних дела и штампе, односно фолклора, телевизије, свакодневне комуникације и сл.) у различитим периодима развоја. Језичка грађа је углавном словенска (пољска, руска, чешка и украјинска), али има и немачког и енглеског корпуса.

Као и лингвистичке појаве, разнородни су и приступи тим појавама. У оквиру теоријског и практичног, аутори текстова негују строго лингвистички и интердисциплинарни приступ (често обogaћен контрастивним методом) на различитим језичким нивоима (дериватолошком, синтаксичком,

дискурсном). Већина радова, ипак, посвећена је језику мас-медија и преовлађује анализа дискурса¹.

У чланку *Styl medialniho dialogu a vyjednavani pozic (na příkladu jedne české talk show) – Стил медијског дијалога и заузимање сценовишћа (на примеру једног чешког ток-шоуа)* (79–96) Јана Хофманова из Прага разматра стил разговора у чешком ток-шоуу *Všechnoparty* и размену мишљења у оваквом типу медијског дијалога. Као релативно становите одлике овог жанра истичу се асиметрија и функција забаве. Посебну пажњу ауторка посвећује улози варијетета чешког који користе домаћини и гости приликом заузимања становишта. Према њеној анализи, чини се да је ток-шоу врста приватног разговора у коме учесници користе изразито колоквијални чешки при чему, ипак, разни социолекти које употребљавају саговорници као припадници различитих генерација и професионалних групација, представљају важну компоненту у осликавању различитости становишта саговорника приликом њиховог сталног „надговарања“.

У чланку *Patriots and Pinheads: The Propagandistic Stylings of the Fox News Channel's „The O'Reilly Factor“* (Патриоти и ипразнолавици: ипропагандно обликовање емисије „The O'Reilly Factor“ на каналу Fox News) (97–109) Тадеуш Левандовски из Опола анализира амерички ток-шоу *The O'Reilly Factor*, његов провокативни стилски садржај као и различите критике које су ова емисија и њен домаћин изазвали својим борбеним наступом. Овај шоу, који обрађује друштвене и политичке теме, премијерно приказан 1996. г. на каналу *Fox News*, са просечним бројем од 3,5 милиона гледалаца сваке вечери представља најгледанији кабловски програм у САД. Домаћин емисије Бил Орајли (1947) најконзервативнији је предводник новог таласа крајње конзервативних медијских експерата који су се појавили на овом каналу током протекле деценије удружено створивши нов стил извештавања чије је основно обележје ненаметљивост, а које је и овој емисији и обезбедило велику гледаност. Свој шоу Орајли назива ’зоном без спиновања’ а такав начин извештавања, по његовим речима, подржава гесло ове телевизије: „фер и уравнотежено извештавање“. У својој емисији он веома оштро осуђује ’радикално’ либерални естаблишмент, промовише платформу која је усмерена против имиграната, мањина, социјалне заштите и побачаја, а себе проглашава гласом незадовољних представника патриотске радничке класе Америчанаца. Приликом расправе са либералним противницима врло често прибегава свађалачком тону и реченици: „Ућутите!“, што представља основну одлику његовог стила разговора.

¹ Због ограничености простора, нисмо у могућности да прикажемо све радове. О осталима в. у: Драгана Ратковић, *Стилистика медија на почетку XXI века, Српски језик*, бр. XVIII, св. 1–2, 2013. (у штампи).

Иако му је овакав стил донео велику славу, групације за контролу медија као што су *Media Matters for America* (*Медији су важни за Америку*) и *Fairness and Accuracy in Reporting – FAIR* (*Правичности и тачности у извештавању*) осуђују овог новинара због изношења „екстремних предрасуда и неистина“. Уз то, истраживање Факултета за журналистику Универзитета у Индијани 2007. г. показало је да се ова емисија редовно служи техникама које би се, према истраживањима једног америчког института за анализу пропаганде, тридесетих година XX в. квалификовале као пропагандне.

У раду *Konstrukcje analityczne w polskiej telewizji na progu drugiej dekady XXI wieku* (*Аналитичке конструкције на пољској телевизији на почетку друге деценије XXI века*) (177–188) Ивона Леове из Катовица разматра улогу глаголско-именичких аналитичких конструкција које се јављају на пољској телевизији почетком XXI в., што представља наставак истраживања датих конструкција рађених седамдесетих година и крајем прошлог века, а која су показала да је језик телевизије махом колоквијалан. Аутор овог рада наводи и примере одговарајућих колокација из поезије, чиме њено истраживање има и контрастивни карактер. Анализа показује да се аналитичке конструкције на телевизији употребљавају у неколико функција, а то су: функција ретардације (успоравање темпа говора), имитације (употреба клишеа), демонстрације (стварање слика), металингвистичка функција (свесни избор колокација уместо глагола), као и функција стилизације и еуфемизације говора. Леовино истраживање показује да аналитичке конструкције користе како водитељи телевизијских програма тако и њихови гости те да учесталост аналитичких конструкција спада у особености језика телевизије.

Бохемистичка истраживања у току последњих четрдесет до педесет година показала су да се „универбизити“ (у србистици „сливенице“) веома често користе у новинским и медијским текстовима. Полазећи од тога да је универбизација као спајање више пунозначних лексема у једну реч често заступљен творбени начин не само у савременом чешком говорном већ и у писаном језику, Ивана Коларжова из Брна у чланку *Univerbizované názvy jeví prezentovaných v mediích a v publicistických textech* (*Универбизација у медијима и новинским текстовима*) (189–207) на грађи чешког националног корпуса прави творбено-семантичку анализу одговарајућег типа речи везаних за мас-медије – називе за: особе које раде у медијима, радње везане за медије и медијска дела (филмове, представе, песме, композиције). Резултати истраживања показују да се универбизити јављају у различитим књижевним текстовима и текстовима писаним колоквијалним језиком. Са стилског становишта, они могу бити немаркирани (употребљени неутрално, стандардно) и маркирани (употребљени супстандардно, слабије или јаче експресивности, која може попримити и вулгарну нијансу). У творби

више од 90% примера учествује суфиксација (од тога више од 75% помоћу суфикса *-ka* и *-ak*), док је више од 90% универбизата творено по систему 'придев + именица'.

У чланку *Elementy kodu miłosnego w liryce Haliny Poswiatowskiej (Елементи кога љубави у лирици Халине Пошвјатовске)* (209–237) на примеру поезије пољског писца Халине Пошвјатовске (1935–1967) Тереза Скубаланка из Лублина говори о различитим елементима традиционалног кодирања љубави. То су: божанства љубави, срце као атрибут љубави, огањ љубави, љубав и смрт, описи природе заљубљених, елементи света природе. Аутор закључује да се стилска иновативност ове лирике огледа у сажетости и једноставности као и у употреби симбола који су у вези са природом.

У чланку *O „procesie cywilizacyjnym“ i „mieszczkańskim“ języku poetyckim w Polsce na przełomie XVI i XVII wieku (О „цивилизацијском процесу“ и „буржоаском“ њесничком језику у Пољској на ѡрелазу из XVI у XVII век)* (239–261) Витолд Војтович из Шчећина се бави односом између песничког језика (нарочито опсценошћу и скатологијом) и друштвеног миљеа читалаца буржоаске поезије. Анализа показује да је књижевност потврда све израженије поделе на „префињено“ и „вулгарно“ (и једно и друго у односу на субјективне алузије као и језик који се овде користи). „Цивилизацијски процес“ представља израз тежње елите да се одвоји од светине у обичајима и језику, те „карневалски“ језик („karnawałowy język“), који се истиче по својој специфичној „виталности“ („witalność“), због чега му се често приписује „народни“ карактер, постаје маргинализован. Круна овог процеса јавља се у класицизму XVIII в.

У чланку *Job: A Christian Sisyphus? Humor and the Triumph of Human Experience (Јов: хришћански Сизиф? Хумор и ѡтријумф људској искушћав)* (263–277) Кристоф Ванхауте из Рима говори о томе како се протеклих деценија хумор и смех јављају као озбиљне теме научног истраживања, због чега је настао изван број теорија о хумору и улози смеха. Ове теорије, међутим, разматрају смех углавном у свакодневним, уобичајеним животним ситуацијама. У овом истраживању Ванхауте полази од Камијевог појма срећног Сизифа и настоји да утврди да ли се и лик Јова, који се налази у сличној апсурдној ситуацији, може сматрати срећним, чак насмејаним. Рад се завршава јединственим тумачењем светих речи које се налазе на крају *Књиге о Јову*, а које могу бити суштинске за довођење у везу Јова са Сизифом.

Истичући да је разоткривање и дешифровање оригиналних епитета тежак посао који захтева индивидуални приступ, у чланку *Оријинални епитејни сѡрукѡтури у художњому конинууми (Сѡрукѡтуре оријинални епитејни у умейничком конѡинууму)* (279–290) Тетјана Беценко из Сумија се бави оригиналним епитетом као феноменом стилског поетског говора. Њено истраживање представља откривање суштине оригиналног епитета и

његових битних знакова те анализу његове необичне структуре, чиме се потврђује да је оригинални епитет обавезна појава у поетском језику и фолклору.

Улога пословица у делима великих романтичара озбиљно је истраживана, и то пре много година – нпр. Станислав Свирко је 1958. г. истраживао пословице у епу *Пан Тадеуш* Адама Мицкјевича док је 1964. г. Мирослав Кашјан разматрао употребу пословица и колоквијалних метафора у епу *Бјењовски* Јулијуша Словацког. Овој теми је потом повремено посвећивана пажња. Један од таквих видова је и чланак Наталије Шидловске из Бјалистока *Przysłowia i zwroty przysłowiowe w Panu Tadeuszu i Beniowski* (*Пословице и њословични изрази у Господину Тадији и Бјењовском*) (291–302). Аутор овог текста се осврће на дата књижевна дела, препричава их и разматра улогу пословица у њима инспиришући се културолошким истраживањима. Дубоко укоренење у усменом стваралаштву, пословице из народа и племићког света у делима А. Мицкјевича, Шидловска истражује у складу са теоријско-методолошким апаратом Валтера Онга, док је њено истраживање пословица у стваралаштву Словацког, које су укоренење у књижевности аристократског културног круга, засновано на теоријама Јана Мукаржовског. Анализа показује разлику грађе коју оба писца користе (готово да нема пословице која је присутна у оба дела), као и разлику начина на која се ова два романтичара служе датом грађом.

Магдалена Скворњска из Опола у тексту *Językowe strategie oddziaływania perswazyjnego w czasopismach młodzieżowych* (*Лингвистичке стратегије убеђивања у омлагинским часописима*) (303–312) анализира методе убеђивања у часописима за тинејдере. Оне су засноване на механизмима друштвеног утицаја. Њихова форма и правац прилагођени су комуникацији у штампаним медијима, односно циљној групи читалаца. Служећи се првенствено суптилнијим механизмима убеђивања, ове методе избегавају непосредни притисак и функционишу уз помоћ закона ауторитета и правила: друштвене потврде, оскудности и допадања. Доводећи до промене ставова, мишљења и система вредности код тинејцера, задовољавају њихове потребе. Анализа показује да се омладински часописи служе законитостима друштвеног утицаја као најефикаснијим средствима убеђивања, чије присуство тинејдер неће одбацити нити довести у питање.

Концепт религије у украјинском фолклору Људмила Михно из Сумија анализира на лексичком и фразеолошком материјалу и то у чланку *Концепції „релігії” в думовій картині світу* (*Концепції религије у слици света украјинске епске поезије*) (313–322). Као кључни елементи овог концепта јављају се теоними а све у свему, резултати истраживања потврђују идеју о повезаности језика украјинских епских песама са религијским извором.

У чланку *Specyfika listu handlowego jako przedmiotu badań lingwistyk tekstów specjalistycznych* (Специфична њрурога њословној њисма као њрег-меј линѡисѡиѡкој исѡраживања сѡруѡних ѡексѡова) (323–342) Ивона Швед из Жешова расветљава појам пословног писма као средства стручне комуникаѡије. Анализа је заснована на идеји да се прикаже степен стручности различитих облика пословне комуникаѡије почев од најопштијег – нпр. разговора, преко читавог спектра жанрова све већег степена стручне компетенѡије до нпр. строго експертског разговора два инжењера грађевине о специфичностима челичних конструкѡија. Последњи део чланка представља кратак приказ истраживања пословног писма као стручног текста у немачкој лингвистици текста.

Истраживање Ане Пјетриге из Опола под називом *O spójności (hiper)syntaktycznej i fraktalach* (О (хиѡер) синѡаксѡиѡкој кохезији и фракѡалима) (343–353) има два дела. Први део је опширнији и тиче се већ доста разматраних веза између граматике природног језика и логике, док се у другом делу говори о односу структуре текста и структуре фрактала (геометријске фигуре чији су елементи слични или идентични целини коју творе).

Рубрику *Essay Reviews* чине четири теоријска рада из области лингвистике текста. То су: *Czy wszystko jest stylem? Refleksje dotyczące relacji tekstu i stylu* (Да ли је све сѡил? Размишљања која се ѡичу релација ѡексѡа и сѡила) Волфганга Хајнемана из Липска (355–370), *Stylistyka komunikatywno-integratywna* (Комуникаѡивно-инѡеграѡивна сѡилисѡиѡка) Бернта Спилнера из Дуизбурга (371–384), *Niemiecka lingwistyka dyskursu* (Немачка линѡисѡиѡка дискурса) Валдемара Чахура из Варшаве (385–392) и *Lingwistyka tekstu w Niemczech na tle polonistycznych badań tekstologicznych – kontrastowność interlingwistyczna* (Линѡисѡиѡка ѡексѡа у Немачкој на бази ѡолонисѡиѡѡких ѡексѡолоѡких исѡраживања: инѡерлинѡисѡиѡѡка конѡрасѡивносѡи) Зофије Билут Хомплевич из Жешова (393–410).

Рубрика *Chronicle* садржи седам биографија посвећених значајним научницима поводом њиховог одласка са овог света или годишњице живота и рада, као и један извештај са научне конференѡије. То су текстови: Ане Калковске из Кракова посвећен Кристини Писарковој (411–418), Терезе Добжињске из Варшаве – Луѡили Пшчаловској (419–421), Станислава Гајде из Опола, Милосава Чаркића из Београда и Божене Витош из Катовица – Маргарити Кожиној поводом стицања тутуле почасног професора Ополског универзитета (423–428, 429–435, 437–439), Михала Кшистека из Брна – Марији Крчмовој (441–442), Галине Копнине из Краснојарска – Александру Сковородникову (443–447), Катажине Каусе Михалковске и Магдалене Зига *Дискурс у ѡајонском ѡољу сисѡема и осѡале линѡисѡиѡѡке дисѡиѡлине* („Der Diskurs im Spannungsfeld von System – und angewandter

Linguistik“), извештај са германистичке конференције одржане од 15. до 18. септембра 2009. у Побјерову (449–454).

Поглавље *Book Reviews* садржи приказе шест књига. То су огледи: Јоланте Ноцоњ о књизи *Tekstologia* Ј. Бартмињског и С. Њебжеговске Бартмињске (455–468), Илоне Лехович о књизи *Dyskurs i stylistyka* Б. Витоша (468–474), Марије Чехове о књизи *Současna terminologie se zaměřením na kolokační termíny z lékařství* И. Боздехова (474–478), Нађе Каменске о књизи *Текстиво-образні універсалії гумовоїо еїосу: сїруктїура, семанїїка, функції* Т. П. Беценко (479–485), Луїзе Урбанцове о књизи *Verbalna komunikacija u pohľadu lingvist(i)ky* Ј. Клинецкова (486–488) и о књизи *Sociolinguisticke aspekty elektronicky podmienej komunikacie* В. Патраша (488–490).

Поглавље *Book Notes* (491–502) садржи резимее неколико монографија: две књиге С. Козјаре – *Frazeologia biblijna w języku polskim u Tradycyjne biblizmu a nowe polskie przekłady pisma świętego (ujęcie filologiczno-normatywne* (први резиме на руском, други на енглеском). Затим, *Słowo i gest*, зборника са научне конференције одржане у Ополу 22. и 23. октобра 2008. г. (резиме на пољском), монографије *Styl cyklu opowiadań* На скалным подгалу Казимјерза Тетмајера К. Сјићињске (резиме на енглеском), *Tekst (w) sieci 1. tekst, język, gatunki*, зборник радова са конференције одржање у Варшави од 2. до 5. децембра 2008. г. (резиме на пољском) и *Książka kucharska jako tekst* В. Жарског (резиме на енглеском).

Радови које смо приказали у овом тексту требало би да србистичкој средини послуже као подстицај за слична истраживања.